

Tiltott absztraktok

Válogatás a Zuglói kör tagjainak műveiből

KASZÁS GÁBOR

Art+Text, 2018. IV. 17–21.

Nehéz elhessegetni a gondolatot, hogy az Art+Text *Tiltott absztraktok* című kiállítása ne kötődne a Magyar Nemzeti Galéria februárban zárult *Keretek között* című tárlatához. Bár az MNG kiállítása csupán a megkésett kritika és az abból kibontakozó vita miatt „csúszott” az Art+Text programjára, mégis, a várbeli tárlat nyomán megindult párbeszéd több ponton is a *Tiltott absztraktok* bemutatójához hasonló kérdéseket feszegetett. A viták itt is, ott is az 1960-as évek absztrakt és nonfiguratív művészetének helyes értékelési stratégiáit érintik. Amikor Petrányi Zsolt, az MNG kiállításának kurátora a 60-as években született, tiltott kategória alá sorolt absztrakt és nonfiguratív alkotásokat egy teremben csoportosította, óhatatlanul is kiéleződött a régi vita: vajon lehetséges-e a figuratív és az absztrakt/nonfiguratív törekvések ellentétéként leírni az 1960-as évek művészeti kontextusát?

Andrási Gábor, aki – véleményem szerint – az egyik fő ellenzője ennek a megközelítésnek, kétszeresen is érintett az Art+Text kiállításában. Egyrészt a *Tiltott absztraktok* Andrási egy 1998-ban megjelent tanulmányának, a *Motívumrejtő absztrakció a Zuglói körben* című írásának tulajdonképpeni vizuális adaptációja. Másrészt, mert a figuratív és absztrakt/nonfiguratív jelenségcsoportokban párhuzamosan jelen lévő stiláris és tematikai hasonlóságok egyik iskolapéldájának Andrási épp a Zuglói kör lírai absztrakt törekvéseit tartja. A meglehetősen egységes, jól felépített kiállítás ezzel a scenárióval ütközőponttá válik, s ahelyett, hogy a magyar neoavantgárd első szárnypróbálgatásait csodálnánk benne, az 1960-as évek recepciójának harcterévé avanszál.

A Zuglói körhöz tartozó francia igazodású, Bazaine, Soulages, Manessier, Riopelle festészetének hatásáról árulkodó lírai absztraktok – Bak Imre, Deim Pál, Frey Krisztián, Hencze Tamás, Hortobágyi Endre, Molnár László, Molnár Sándor, Nádler

István, Tót Endre – 1960-as évek elejétől 1968-ig készült alkotásaiból mutat be 16 művet a kiállítás. A darabokra egyaránt jellemző a természeti látványból kiinduló, a valóságot transzcendens dimenzióba emelő alkotásmód, melynek során a tárgy zárt entitása, struktúrája megnyílik a többértelműség felé. Kísérleteik többségükben Cézanne tanulságaiból indultak, s a tasizmus, az informel, valamint a keleti

FREY KRISZTIÁN: ABC, 1965, papír, fotó, szövet, fa, 203×80 cm

Fotó: Berényi Zsuzsa

Fotó: Berényi Zsuzsa

MOLNÁR SÁNDOR: *Tájkép V.*, 1964,
olaj, vászon, 110×80 cm

kalligráfia hatására eltávolodtak a valóságot leíró naturalizmustól. Konceptiójukat tekintve ugyanúgy átlényegítésre törekedtek, ahogy Csernus Tibor és a nyomában járó Lakner László, Gyémánt László, Szabó Ákos vagy épp Korga György. Míg azonban utóbbiak a természeti motívumot tisztán festői problémaként értelmezték, és azt formailag „túltelítve” ábrázolták, addig a Zuglói kör tagjai a valóság absztraháló lényeglátásából kiindulva keresték a „létezés transzcendens ritmusát”. Gyakorlatuk lényege nem a szembefordulás, hanem, ahogy a Csernus-iskola esetében is, valaminek a meghaladása volt.

Az 1960-as évek torz társadalmi közege jelentősen hozzájárult a valóság „festői elemelésének” alkotói gyakorlatához. A magán- és a nyilvános szféra, a rejtőzködő életforma és a hivatalos terek közötti mozgástér, a belső meggyőződés és a hivatalos esztétikai doktrína lehetséges egybefűzésének kényszere egy olyan kettős látást vagy látásmódot hozott létre a művészi alkotófolyamatban, amely a progresszívek esetében közvetlen formai kísérletekhez vezetett. A figuratív és az absztrakt/nonfiguratív formarendszerek együttes alkalmazása, ötvözése e formai kísérleteknek volt az eredménye. Épp ezért értelmetlen a figuratív és az absztrakt/nonfiguratív törekvéseket egymás ellentétéként, egymástól elkülönítve tárgyalni, ahogy arra András is többször utal fenti tanulmányában, akár a cuppantás technikájának általános jelenléte, akár a konstruktív hagyományok újraélesztése vagy akár a kettős életművek példáit felsorolva.

A figuratív és az absztrakt/nonfiguratív jelenségek szembeállítására ennek ellenére még ma is a 3T gyakorlatának lenyomataként él tovább a 60-as évek recepciójában. Ez az inkább heroikus megközelítés azon túl, hogy a neoavantgárd romantikus arculatát hangsúlyozza, nem sok eredménnyel kecsegtet a korszak mélyebb megértése szempontjából.

Az Art+Text vállalkozásának inkább ebből a nézőpontból van kivételes jelentősége, hisz a kiállítás erre a kettős eredetű, de immanens művészi fejlődésre koncentrál. S bár a tárlat címadásában és a kísérő szövegben a kiállítás kurátorai – Bánki Ákos és Rieder Gábor –maguk is a tiltott romantikus címkéjéhez nyúltak, az András-tanulmány logikáját követve a valóság és a belőle kiinduló lírai absztrakció kivételesen szép példáit sorakoztatták fel a Honvéd utcában.

A kiállítás másik szakmai hozadéka Bánki Ákos *Tiltott absztraktok* (2018) című dokumentumfilmjének bemutatása, melyet a tárlattal egyidőben láthatnak az érdeklődők a galériában. Bánki a Zuglói kör egykori tagjainak megszólaltatásán keresztül igyekszik a magyar absztrakció 60-as évek eleji történetét hitelesen felvázolni.

HORTOBÁGYI ENDRE: *Következtetés*, 1965,
olaj, vászon, 140×70 cm

Fotó: Berényi Zsuzsa